

Mijn Zoon

Een kort verhaal door Floris van Vugt

Een sissend geluid. Twee weerkaatsende glazen ramen draaien voor hem opzij. Ik zag hoe hij de schemering inkeek. Een lichte mist dreef in vlagen door de verlaten straten. Een zuchtje wind gleed over onze gelaten en kondigde de koelte van de avond aan. Een avond, als grens tussen de uitputtende dag en de nacht waar hij naar uitgekeken moet hebben.

Mijn handen trillen zacht. Ik ben nerveus, maar ik moet me concentreren.

Hij stapte van de treden af die meteen daarop opveerden. In het licht van een straatlantaarn landden zijn voeten op de grond. Achter hem sloot zich de deur en de bus verdween langzaam in de schaduwen van de eiken die naast de weg opgelijnd stonden. Zijn hoed hulde zijn hoofd in duisternis. Mereal sprak niet. Er was nog niets te zeggen. Hij ademde de stilte en duisternis van de vallende nacht. Ergens ver weg klonk pianospel. Losse noten, ogenschijnlijk zonder enig verband, die oplostten in de stilte.

Hij stond aan het einde van een zandweg, die hij hoopvol was ingeslagen. Vertwijfeld keek zijn geest rond, hopend op een lichtje dat hij helaas nooit zou vinden.

Zijn volkomen stille hand tilde de foto uit zijn jaszak. Zijn blik zakte over het gladde oppervlak naar de contouren van de ineengedoken schim. De man, met zijn handen aan de brief, alsof hij hem van de fotografische plaat wilde behoeden.

Dit was een plaats voor de doden. Mereal kwam in beweging en verdween in de schaduw van een steeg. Hij sprak pas weer toen hij in het licht van een lantaarn voor het huis was gestopt. Wat volgt is wat hij zei.

Nu pas weet ik wat ik ben. Nu pas weet ik wat van mij gemaakt is. Het is pas nu dat ik weet dat mijn droom waarheid was geweest. Ik tilde het plafond uit mijn kooi en keek in een angstaanjagende leegte.

Het is niet in woorden uit te drukken. Ik zal proberen zo begrijpelijk mogelijk te zijn, maar het gebeurde bezien is dat niet eenvoudig. Wanneer het verhaal begint weet ik niet. Het kan net voor mijn geboorte zijn geweest, maar gemakkelijk ook veel langer geleden. Ik weet wel *waar* het begint. Hier. Voel je het? In dit huis, hier, vlakbij waar wij nu staan moet het begonnen zijn. En hier zal het ook eindigen. Alle complicaties, alle tot klitten verworpen verhaallijnen komen hier samen, met deze foto. Ik zal nimmer al je vragen over wat daartussen gebeurd is kunnen beantwoorden, maar ik zal vertellen wat ik weet.

Toen ik deze foto in handen kreeg, liep het verhaal reeds op het einde. Ik moet daarom nog verder terug in de tijd. Ik moet je vertellen wat er is gebeurd in en rond dit huis, mijn ouderlijk huis, de plaats van het handelen. Het is een groot, statig gebouw. Een schuin dak aan beide kanten boven twee verdiepingen, omsloten door een tuin en een afwerend hek tot ooghoogte. Langs de muren woekert een klimop omhoog.

Aan de voorkant het raam van de keuken. Zie je die schim daar vlak achter? Het kleine jongetje? Dat ben ik. Dat ben ik, die uitkijkt over de straat. Op klaarlichte dag moet ik toezien hoe kinderen die ik van school kende met elkaar spelen. Het glas is de onneembare barrière tussen hen en mij en verstomt de opgewonden kreten. Ik probeer te glimlachen. Op dat moment vroeg ik mij niet af waarom ik niet met hen mocht spelen. Waarom mijn vader mij

opsloot in de keuken. Toen wist ik noch van het Plan, noch welke dramatische afloop dat zou hebben. Ik keek alleen maar, tot mijn ogen traanden.

Links van het raam zie je een laag bijgebouwtje. Daar zette mijn moeder haar brommer neer, als ze mij van school haalde. Ze haalde me elke dag van school af. Direct. Zelfs als ze ziek was. Zie je haar daar met haar helm op, de schuurdeur sluitend? Ze was een forse vrouw, maar tegelijk iemand met gevoel. Mijn vader was heel anders, hoewel ze wel bij elkaar pasten. Mijn vader, Rudolf, doceerde psychologie aan de Universiteit en zwaaide in huis de scepter. Van hem ken ik zijn stalen gezicht, zijn standvastige pose, als een rots, niet het minst van zijn plaats schuivend als mijn wil een mens als vader te hebben erop stukslaat als de woeste branding.

De tuinpoort werd gesloten.

Wacht. Hoor je dat? Het beschaafde tikken van het bestek. Hoor! Het komt dáárvandaan. Daar, uit de eetkamer. Er zijn gasten. De lange eikenhouten tafel scheidt een afstand tussen de gasten en ons en tegelijk een veilig gevoel. Het zijn een vergrijsde man en een vrouw van in de vijftig. De vrouw eet met kleine hapjes en de man stoot haar af en toe aan. Als hij me vraagt, 'En, Mereal, wat wil jij later worden?' probeert mijn vader direct te antwoorden, maar mijn verlegen stem is hem net vóór. 'Acteur.' De man trekt zijn wenkbrauwen van zijn deels achter het glas verborgen gezicht op, samen met een klank die lijkt op: 'Zo?' Mijn vader lacht schamper. 'Och, 't is de leeftijd hè?' Ik kijk hem zonder veel overtuigingskracht aan. Op mij neerkijkend als op één van zijn proefdieren, opgesloten in de conditioneringskooitjes, en op mijn schouder kloppend vervolgt hij: 'Onze zoon wordt wetenschapper. Daar zorg ik hoogstpersoonlijk voor. Proost!' Daarop werden de glazen opnieuw gevuld en geheven.

Dat was het Plan. Toen al had ik het kunnen weten. Ik herinner me niet ooit nog over mijn wil om acteur te worden heb gesproken. Tot de dag.

Maar nog duidelijker zie ik het in de droom. De droom waarin ik op mijn sokken in duisternis de trap af schuifel en vanachter de deur waarvan de contouren zijn opgelicht de stemmen van mijn ouders hoor. 'Je moet je geen zorgen maken. Onthoud dat we hier samen voor gekozen hebben. Spreek niet van plezier! De hoogste vorm van plezier is het bezitten van de wijsheid, lees Plato's *De Staat* er maar op na! Dat is juist wat we hem geven!' Er volgt een stilte waarin ik me nooit kan inbeelden wat zich daarbinnen afspeelt. 'Huil toch niet. Wat een leven zal hij hebben!'

Daarna volgen dan in mijn droom de verschrikkelijke gebeurtenissen van de dag zich weer op. Wacht, dat weet je natuurlijk nog niet. Laat me het je vertellen.

De dag waar ik van spreek was mijn 18^e verjaardag. Het beloofde een feest. Bij ons thuis betekende dat niet veel meer dan een taart en wat gasten die mijn ouders hadden uitgenodigd. Maar het speciale, naast het winnen van volwassenheid, was dat ik die dag via school erin geslaagd was een afspraak voor een auditie op de Hogeschool voor de Kunsten te maken. In twijfel of mijn ouders mijn blijdschap zouden delen, begaf ik mij naar huis op één van de, altijd nog zeldzame, keren dat ik niet werd opgehaald. Thuis was een bescheiden taart en zelfs op een plant hier en daar een gekleurd papiersnippertje. Mijn vader zat stil aan tafel en mijn moeder kuste me. 'Gefeliciteerd, Mereal.' Terwijl ze de taart aansneed overhandigde mijn vader mij enkele cadeaus, uiteraard allemaal boeken. Ik keek in mijn vaders richting. 'U zult niet geloven wat ik vandaag heb meegemaakt.' Mijn vader kijkt op van de taart.

Plots zie ik elders zijn voet, die schuift over een bekiezelde grond. Het is alsof een mist helderder beeld van dit visioen voorkomt. De voorkant van zijn schoen stoot tegen de rand. Een wind blaast in zijn gezicht en zijn lange jas wappert met de vlag mee. Hij heft zijn hoofd en kijkt naar beneden. 'Er is ook iets wat jij niet zult geloven.' Daar ben ik weer terug, in de huiskamer. Zijn glimlachende gezicht nodigt me naast hem aan tafel. 'Je moeder en ik hebben nagedacht...' Mijn blik glijdt langs het gespannen gezicht van mijn moeder. '... en we vinden dat je wel enige beloning hebt verdiend voor je harde werken. Je diploma is fantastisch, jouw

cijfers overtreffen die van ieder ander in dit land.' Rudolfs gezicht staat strak als die van een lijk, hoewel ik me moeilijk kan indenken dat hij niets van trots voelde. 'Daarom heb ik besloten dat je na je universitaire opleiding mijn plaats kunt innemen. Ik ken de juiste mensen om zeker te maken dat je mijn leerstoel ook krijgt. Je hebt het best wenselijke salaris en geen enkele baan heeft meer aanzien. Wat zeg je nu?' Ik was sprakeloos. Ik durfde niets te zeggen. Ik stond met een ruk op. Als ik nu iets zei, zou het gebeuren. In mijn droom zag ik het reeds.

Hij deed de in de wind dansende jas uit en legde deze opgevouwen naast zich neer. Hij keek naar het leven dat daar, ver beneden hem, onverstoord zijn beloop had en onder hem langs gleed. Hoe alles in miniatuur zich voortbewoog, en hij er ver boven stond. Hij was filosoof, hij was een borstbeeld, tussen de velen. Strak. Onwrikbaar.

Hij had niets gezegd. Ik had het hem tussen mijn tranen door verteld. Gezegd wat hij al wist. Mijn woorden konden geen spier bij hem bewegen. Ik had hem over tafel kunnen trekken, ik had zijn hersens in kunnen slaan met het eerste voorwerp voorhanden. Het zou niets uitgehaald hebben. Toen ik niet meer wist wat ik moest zeggen en wankelend tegen de muur stond en mijn ogen had gesloten, was hij opgestaan en had hij de hand van mijn wenende moeder gedrukt. Daarop liep hij in strakke pas langs mij naar de deur.

Hij sloot zijn ogen in de hoogte, haalde diep adem en hield deze in. Één van de laatste ademtochten die door zijn versteende lichaam gingen. Met een zwaai smeed hij de voordeur dicht. Het snikken van mijn moeder verstomde. Niets dan de stilste stilte die ik ooit heb gekend. Zijn onbewogen lichaam gleed, zijn armen erlangs gevouwen, voorover vanuit de hoogte het niets in. Alle tijd stond stil, alsof Moeder Aarde haar scheppende adem inhield, terwijl hij, voor slechts dat ene moment, daarboven door een onzichtbare hand tegengehouden. Met een statigheid als die van een soldaat loste hij op in de ruimte tussen hem en de oneindig verre grond. Een kreet heeft nimmer weerklonken. Geen beweging getuigde van het onheil. Het gebeurde! En toen was het stil...

Een wetenschapper zei ooit dat zelfs de snelste beweging een eindige verzameling van stille momenten is. Hij had gelijk.

Ik kon mij niet bewegen. Ik had de tafel bereikt en bleef daar zitten, tot we vier uur later het vreselijke nieuws hoorden. Een deel van het centrum was afgezet en op de plaats waar zijn lichaam was neergekomen stonden politie en medici verzameld. Ik mocht hem van de agenten zien, maar kon hem niet vinden. Het enige dat ik zag was een in het bloed badend verminkt lichaam. Zijn hoofd was platgedrukt en het leek alsof een duistere kracht zijn rug had samengeknepen. Ik stapte terug. Het was alsof plotseling tijd, plaats en handeling van mijn leven onder mij weggevaagd werden. Angstig keek ik om mij heen, iets in mij schreeuwde zo luid dat ik de stilte om mij heen niet opmerkte. De stilte, die mijn ruw geopende kooi langzaam binnenvloede. Pas toen beseftte ik, dat ik mijn vader nooit echt gezien had.

Stop. Laat ik hier even stilhouden. Laat ik mijn stem de kans geven zichzelf te herstellen. Sluit even je ogen om mijn stilte te ervaren. De stilte, die me als geen ander onverbiddelijk de beelden door mijn hoofd liet gaan, als een diavoorstelling met mij als gedwongen toeschouwer. In niets voel je de dood zo goed als in een stilte.

Mag mijn leven in deze stilte eindigen? Mag deze stap van mijn vader het einde betekenen van mijn verhaal? Ik zou het niet kunnen zeggen. In zekere zin *is* dit ook het einde. In zekere zin begint hier iets nieuws. Ik weiger dat dit slotakkoord ook voor jou de stempel van het vraagteken op je leven drukt. Ik heb je nog veel niet verteld, hoewel ik je van het huis hier niet méér kan laten zien. Ik heb je nog niet over de foto verteld. Maar daarvoor moet ik een paar jaar overslaan.

Het waren de jaren die ik heb doorgebracht, zonder de kunde om te horen, te zien en te voelen werkelijk nog te beheersen. Het vooraf vastgelegde bedrijf, dat als mijn leven bedoeld

was, nog lang voordat ik er was, vloog aan me voorbij, zonder dat ik er in in hoefde te grijpen. Ik had het vermogen verloren nog te voelen. Ik kon de metalen tralies van mijn kooi aanraken zonder kou te ervaren. Eindelijk voelde ik in het geheel geen kooi meer.

Maar waarom?

Hoe?

Nooit is dat ene vraagteken opgelost. Mijn vader, onverbiddelijk, onwrikbaar en nietsontziend, had een daad gepleegd waarvoor hij toch gevoel moet hebben gehad? Ik dacht nooit te kunnen begrijpen waarom hij het deed, maar wilde dan wel weten *wat* hij voelde. Wat hij voelde toen hij die laatste paar stappen zetten. Met welke gedachte in zijn hoofd hij zijn jas opvouwde en wat speelde toen hij naar beneden zweefde. Ik kon de droom niet uit mijn hoofd zetten, waarin hij niet meer dan een beeld was, alsof hij uit een museum tussen de borstbeelden vandaan was gegrist en in de twintigste eeuw los werd gelaten. Met dat beeld kon ik ook niet de gedachte dat ik met hem mee zweefde, meegetrokken de diepten in, niet in de macht weerstand te bieden, uit mijn hoofd zetten.

In de jaren die mijn leven tussen toen en nu geteld heeft heb ik veel doodlopende paden bewandeld, op zoek naar iets of iemand die mijn vader zijn laatste uur heeft gezien. Iemand die zijn gezichtsuitdrukking kon beschrijven, die me zou kunnen vertellen of hij iets dan de strakke blik heeft gezien. Als zijn masker zijn gezicht ooit even niet heeft bedekt, moet dat in die paar uren geweest zijn. Hoe dan ook, ik moest weten of mijn vader *mij haatte of liefhad!* Ik moest weten wat de diepere betekenis van het Plan was.

Slechts één van die paden heeft vanaf het begin uniek geleken, het is het pad waar ik mij nu op bevind. Het is het begin van hoe ik nu ben geworden, wat daarvan ook de waarde is.

‘Ik heb iets wat je kan interesseren.’ Ik sta in mijn appartement aan de telefoon. Meteen begint de adrenaline te stromen als ik me realiseer waar het over gaat. Drie minuten later sta ik halsoverkop op het politiebureau waar de inspecteur die inmiddels weer enkele jaren terug bij het onderzoek betrokken was geweest me ontvangt. Op zijn bijna steriele bureau ligt een foto. Op het eerste gezicht een lelijke, wazige foto met verlopen kleuren, veelal strakke geeltinten, maar bij nader inzien... een man op een hoge barkruk aan een korte, hoge, ronde tafel in een overdekte winkelstraat. De lange overjas... Mijn pupil spert zich open en zoekt, wild van verlangen, naar zijn gezicht, dat verborgen ligt achter de hand die zijn hoofd ondersteunt. Op het hoge tafeltje ligt een brief.

De inspecteur staat tegen de deuropening geleund. ‘Ik begrijp hoe je je voelt. Ik kon hier niet eerder mee komen.’ Hij doet een paar passen in mijn richting. Ik draai me om en laat de foto op het bureau terugglijden. Hij spreekt: ‘Laat ik een paar maatjes hebben die hebben kunnen ontdekken om wat voor brief het gaat... Je moet weten, dat dit eigenlijk iets voor de recherche is. Maar wie ben ik?’ Hij grijnst een beetje gemaakt en haalt uit een la een in een doorzichtig zakje gestoken envelop. ‘Kwestie van niet bezorgbaar. Onleesbaar adres.’ Mijn levensrivier komt in een stroomversnelling. Ik voel hoe mijn hart van binnen op mijn borstkas klopt. De inspecteur sluit achter zich de deur.

Ik ben op dat moment net iets meer dan 25 jaar oud. Ik heb net de titel "acteur" op mijn naam gekregen en krijg af en toe een leuke rol aangeboden. Ik kom net terug van de supermarkt als ik het telefoontje krijg. Ik ben op een politiebureau en sta op het punt om achter de aard van mijn leven te komen. Een zenuwachtig klokje tikt metronomisch een paar seconden weg. Ik heb niet de beheersing om in alle rust deze gebeurtenissen tot je door te laten dringen.

Ik scheur de brief open en lees. Het is een wat ouder papier met daaraan met paperclip een klein vierkant notitiebriefje, dat ik snel lees. En dan... houdt het verhaal op. Hierbij is het afgelopen. Ik leg de beide gelezen briefjes weer terug en zak in de stoel neer. Ik sluit mijn ogen en had ze het liefst nooit meer geopend.

Mijn vrouw,

Ik heb gekozen. Ik weet wat me te doen stond en dat weet jij ook. Het is hard, maar zo is de wereld. Weet dat Plato al voorstelde dat ouders van kinderen gescheiden werden. Wij doen niets anders! Ik zou op moeten geven haar te willen veranderen, maar aan de andere kant moet ik ook juist nu doorzetten. Met wat ik nu doe doe ik beide. Het bijgevoegde papier bevat dat wat ik 25 jaar geleden schreef, toen in jouw buik onze beide vreugde ontkiemde. Laat het niet voor niets zijn!

*Vaarwel,
Rudolf*

*Ik wil een einde maken aan het leed der mensheid.
De mens kan, gelijk het dier, worden getraind door beloning en straf.
Onze plicht is onze kinderen de nieuwe maatschappij te geven,
waarin ieder geleerd heeft zich te gedragen.*

*Maar het kan niet gewoon.
Ik kan mijn kind niet gewoon leren.
Ik wil iemand bouwen als een stad
Op onbetreden grond wil ik het onvervuilde fundament
voorzien van de eerste steen.*

*Jij bent mijn uitvinding
Van jou maak ik wat de denkers
altijd hebben gewild en voorgesteld
Maar wat niemand ooit durfde te realiseren.*

*Laat me van jou een parel maken.
Laat me je slijpen, en niet ruw laten
Laat me je laten glanzen.
Jij bent mijn uitvinding,
Laat me je tot iets groots maken.
En laat mij je mijn leven geven.*

Rudolf

Dat was het laatste dat hij zei. Misschien was dat voor mij het laatste wat hij ooit echt zou zeggen. De dageraad begon te komen en hij was lange tijd stil. Het was ijszig koud in het gure briesje dat door de steegjes schoof. Mereal zat lang voor zich uit te staren. Waarom hij mij dit vertelde, zal ik nooit zeker weten. Waarom ik jou dit vertel? Omdat hij zich daarop naar me omkeerde en met een stalen gezicht, strak en zonder emotie, zoals hij daarna altijd zou zijn, niet anders dan hoe hij zijn studenten dagelijks onderwees, onhoorbaar fluisterde: 'Mijn zoon,' waarop hij mijn kooi sloot.